spreading as a new form of social and pedagogical support for children in the crisis category.

The author argues that project participants «One Hope» in large cities, Care center of orphans of the Ukrainian Greek Catholic Church in Lviv, Rinat Akhmetov's fund within the framework of the program «Orphanhood – no!» are active in the search for and training of mentors.

According to the legislation of Ukraine, mentoring is a voluntary unpaid activity of mentor to provide child who lives in an institution for orphans and children deprived of parental care support and individual assistance in preparing for independent living. The mentor provides the child with information about his rights and responsibilities, helps to form practical skills of independent life, resolves domestic issues, disposes of his own property and funds, promotes education, upbringing, social and medical services.

The mentor must conclude an agreement between him, the center of social services for the family, children and youth and the administration of the institution in which the child lives. He must necessarily take special training courses in preparation for the fulfilment his duties.

Key words: social support, orphans, social care, boarding, mentoring, law on mentoring, types of social care, alternative care of children, the rights and responsibilities of a mentor.

Отримано 11.04.2017

УДК 347.64(498.6)

М. В. Марчук
marina-marchuk00@rambler.ru

РОЗВИТОК СУСПІЛЬНОЇ ОПІКИ ДІТЕЙ НА БУКОВИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918 – 1940 РР.)

Марчук М. В. Розвиток суспільної опіки дітей на Буковині у міжвоєнний період (1918–1940 рр.). У статті здійснено історико-педагогічний аналіз розвитку суспільної опіки дітей на Буковині у міжвоєнний період (1918–1940 рр.). Автор розглядає суспільну опіку як особливу форму державної турботи про нужденних осіб, які за

станом здоров'я чи у кризових обставинах, не можуть самостійно здійснювати свої права, виконувати обов'язки, потребують сторонньої допомоги, а стосовно дітей передбачає забезпечення педагогічних умов, надання можливості отримати освіту, виховання, соціальну підтримку у опікунсько-виховних закладах чи інших опікунських середовищах.

На основі авторської періодизації міжвоєнні роки (1918–1940 рр.) розвитку суспільної опіки дітей на Буковині віднесено до II та III періодів, кожен з яких має характерні риси. Визначено, що державний контроль за умовами життя, доглядом, навчанням та вихованням дітей у різних типах опікунсько-виховних закладів здійснювали міністерства та відповідні краєві установи. Він мав подвійне підпорядкування: з одного боку, освітньо-виховних інституцій (міністерство освіти, крайова та повітові шкільні ради, шкільний інспекторат), а з іншого – закладів соціального захисту громадян (міністерство праці, здоров'я, соціального захисту; генеральний санітарний інспекторат; інспекторат праці та соціального забезпечення).

Аналіз архівних документів дозволив узагальнити, що для досліджуваного періоду розвитку суспільної опіки дітей на Буковині було характерним поєднання державної, релігійної та громадсько-приватної форм опіки; диференційований характер комплектування й функціонування опікунських установ, поява нових типів закладів соціальної підтримки дітей (притулків для підкинутих дітей, ясел-сиротинців, «шкіл для маленьких дітей» та ін.). Розгорталась діяльність притулків, сиротинців для природних та соціальних сиріт; бурс, інтернатів для школярів; спеціальної школи-інтернату для сліпих та глухонімих дітей. З'ясовано, що найбільш активну участь у розвитку суспільної опіки на Буковині у міжвоєнний період відігравали національні, релігійні громади і товариства, які ініціювали відкриття й утримання опікунсько-виховних закладів, сприяли залученню громадськості до участі у різних видах опіки дітей та молоді (збір коштів, організація просвітницьких й розважальних заходів).

Ключові слова: суспільна опіка дітей, діти-сироти, опікунсько-виховні заклади, притулки, сиротинці, громадська та приватна ініціатива, Буковина, міжвоєнний період.

Марчук М. В. Развитие общественной опеки детей на

Буковине в межвоенный период (1918 – 1940 гг.). В статье осуществлен историко-педагогический анализ развития общественной опеки детей на Буковине в период между двумя мировыми войнами (1918–1940 гг.), когда край был частью королевской Румынии. Общественная опека рассматривается как особенное направление социальной заботы государства о гражданах, которые не способны самостоятельно осуществлять свои права и обязательства, а для детей предполагает создание условий для педагогической поддержки в получении образования и воспитания, и может осуществляться как в попечительско-воспитательных учреждениях, так и в других опекунских средах.

На основе авторской периодизации т. н. «межвоенный период» развития общественной опеки детей соответствует 2 и 3 этапам, каждый из которых имеет характерные черты. На II-м этапе (1914–1924 гг.) – усовершенствования теоретических разработок и практики деятельности попечительско-воспитательных учреждений – продолжалось развитие опекунско-воспитательных учреждений, основанных в прежние годы, появились новые типы, например, приюты для подкидышей, или для детей-сирот, численность которых значительно возросла после Первой мировой войны. На III-м этапе (1924–1940 гг.) происходит стабильное развитие системы общественной опеки детей на Буковине как части королевской Румынии. В опекунско-воспитательных учреждениях разных типов обеспечивались соответствующие условия для физического развития, обучения и воспитания детей-сирот и лишенных родительской опеки, начиная с раннего и дошкольного возраста.

Анализ архивных документов позволяет утверждать, что государственный контроль за условиями содержания, воспитанием и обучением детей в попечительско-воспитательных учреждениях осуществлялся общерумынскими министерствами (образования; труда, здоровья, социальной защиты) и краевыми органами (краевые и уездные школьные советы, инспекторат труда и социального обеспечения). Характерными чертами исследуемого периода были единство государственной, религиозной, общественной и частной форм опеки; законодательная поддержка деятельности попечительско-воспитательных учреждений; дифференцированный характер их комплектования и функционирования и т.д. Подчеркивается, что важную роль в развитии общественной опеки детей на Буковине в межвоенный период сыграли национально-культурные и религиозные общества, которые основывали приюты,

сиротские дома, бурсы, приюты для подкидышей и незаконнорожденных детей; предоставляли значительную финансовую помощь разным категориям детей, которые в ней нуждались.

Ключевые слова: общественная опека детей, дети-сироты, попечительско-воспитательные заведения, приюты, детские дома, общественная и частная инициатива, Буковина, межвоенный период.

Постановка проблеми. Удосконалення існуючої системи суспільних відносин, подолання негативних явищ, що гальмують розвиток сучасної України як демократичної європейської держави, досягне бажаних результатів принаймні за двох умов. З одного боку, необхідно досконало вивчити, проаналізувати, творчо упровадити здобутки зарубіжних країн, що мають стабільну економіку, налагоджену соціальну сферу, ефективну систему освіти, розвинене громадянське суспільство. З іншого боку, у вітчизняній історії міститься досвід, накопичений у педагогічній думці, освітній і виховній практиці, без залучення якого не можливо розраховувати на зміни у освіті, політиці, економіці, сфері соціального забезпечення.

Суспільна піка у всі історичні часи тлумачилась як особлива форма державної турботи про нужденних осіб, які за станом здоров'я чи у кризових обставинах, не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки, потребують сторонньої допомоги. Культурі українців завжди були притаманні традиції гуманного, бережливого ставлення до найбільш беззахисних категорій співгромадян, особливе місце серед яких займали діти-сироти, позбавлені батьківського піклування, бездоглядні, діти з особливими потребами. Окрім того, упродовж століть накопичено досвід функціонування опікунсько-виховних систем державного, громадського, благодійницького спрямування. Певне місце у цій діяльності займає й Буковина, яка у міжвоєнний період (1918–1940 рр.), в силу історичних обставин, була складовою Румунії, однак зуміла зберегти національне обличчя, зокрема, й у сфері опіки та піклування Сьогодні цей досвід слід проаналізувати й творчо використати у нових соціальних умовах.

Аналіз останніх досліджень. Задля об'єктивного висвітлення означеної проблеми доцільним є залучення праць вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячених питанням соціально-педагогічної підтримки дітей загалом та кризових категорій зокрема. Йдеться про

наукові доробки Г. Бевз, О. Безпалько, І. Звєрєвої, А. Капської, О. Карпенко, Б. Кобзаря, Г. Лактіонової, В. Оржеховської, Ж. Петрочко, В. Поліщук та ін.. У контексті проблематики соціального сирітства та захисту дитинства в Україні вартісними є праці О. Антонової-Турченко, А. Артюшкіної, Л. Волинець, О.Карпенко, Н. Комарової, І. Пєші, А. Поляничко, С. Харченко та ін., а також наукові розвідки із опікунської педагогіки С. Бадори, І. Курляк, Д.-К. Мажец, Б. Ступарика та ін. Що стосується безпосередньо питань історичного розвитку Буковини, її освіти, діяльності національно-культурних товариств, окремих діячів на ниві суспільного прогресу, варто проаналізувати праці В. Звоздецької, Л. Кобилянської, І. Ковальчук, О. Пенішкевич, І. Петрюк, Л. Платаш, Г. Постевки, І. Руснака, Л. Тимчук, І. Червінської, Т. Шоліної та ін.

Відзначаючи глибину та значний обсяг наукових досліджень, все ж зазначимо, що історія суспільної опіки дітей на Буковині у міжвоєнний період (1918–1940 рр.) ще не стала предметом окремого наукового аналізу.

Формулювання мети статті. З огляду на вищезазначене **метою** публікації визначено здійснення аналізу розвитку суспільної опіки дітей на Буковині у міжвоєнний період (1918–1940 рр.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільна опіка, що передбачає узгоджену діяльність держави й громади, базована на ідеях милосердя, гуманності, здатності до пожертви, має вагоме значення для соціально-економічного й культурно-освітнього розвитку країни, адже демонструє рівень її цивілізованості, яка й виявляється у наявності розвиненої системи державно-громадської опіки, сформованої науково-теоретичної думки та позиції пересічних громадян стосовно важливості підтримки незахищених співгромадян як реалізації ідеї соціальної справедливості. У контексті опіки дітей та молоді, це – сукупність умов, які сприяють їх розвиткові, а також сукупність зусиль, обов’язків і дій, здійснюваних для того, щоб зробити ці умови оптимальними, використати їх доцільно для щонайповнішого розвитку дітей та молоді [8, с. 88].

Зважаючи на вище названі положення, проаналізуємо суспільну опіку дітей на Буковині у контексті соціально-економічних та культурно-освітніх чинників, що були притаманні міжвоєнному періоду розвитку краю. Для Буковини характерним був аграрний характер із незначним прогресом у промисловості, відносно стала соціальна і національна структура населення, поступальний розвиток шкільництва й громадського життя та ін., мали місце явища

політичного (воєнні дії, окупація та ін.), обмежувально-дискримінаційного характеру суспільно-національного розвитку краю, що були історично змінними. Значний вплив на розвиток опікунської діяльності справляли рівень бідності й соціальної незахищеності, загальна просвіта населення, діяльність громадських товариств та об'єднань.

Зазначимо насамперед, що національно-державне підпорядкування краю змінилось у листопаді 1918 р. – всупереч волі більшості жителів відбулося приєднання Північної Буковини і Хотинщини до королівської Румунії. Придушивши народні виступи, окупанти вдалися до політики тотальної румунізації, уніфікації всіх сторін життя краю, здійснення яких повинно було перетворити його на повіт «Великої Румунії». Узагальнивши соціально-економічні, політичні, культурно-освітні обставини, у яких розвивалась суспільна опіка дітей, погоджуємось з висновком учених: «Румунський період не залишив за собою ні тривких монументів, ані добрих спогадів серед населення Буковини. Для українців це був період національного насилля, змагання з нерівним і брутальним ворогом, який ставив собі за мету усіми можливими засобами зденаціоналізувати … український автохтонний елемент. Тільки вітальність (життєлюбність – М. М.) українського народу і висока національна свідомість дали йому змогу стійко перетривати румунську окупацію» [1, с. 390]. Це означає, що розгортання опікунсько-виховної діяльності відбувалось часто всупереч, а не за підтримки влади, її потенціал зростав як відображення усвідомлення у суспільстві необхідності підтримки дітей, підлітків знедолених груп.

На основі запропонованої нами періодизації [7, с. 7], міжвоєнний період охоплює частину II (1914–1924 рр.) та III (1924–1940 рр.) етапів розвитку суспільної опіки на Буковині. Зазначимо, що на етапі удосконалення системи опікунсько-виховних установ з огляду на нові суспільні завдання, який виокремлюється датою початку Першої світової війни, опікунська діяльність у краї не згортається чи стає неможливою через активні воєнні дій, навпаки – саме у 1914–1918 рр. набуває нових форм, проявів, видів, охоплює нові категорії об'єктів. Зміни влади, пов'язані з чотирма окупаціями краю, свідчать про те, що до листопада 1918 р. кожна з воюючих сторін вважала Буковину своєю територією. До прикладу, у період 1916–1918 рр. час від часу активізувалась австрійська влада, яка основну увагу звертала на виявлення, опіку та виховання

безпритульних і бездоглядних дітей. Окремі опікунсько-виховні заклади продовжували свою роботу і в період воєнних дій, наприклад, притулок у Чернівцях під керівництвом Ауреілії Малікієвич, у якому проживали не тільки сироти, а й школярі народної школи району Монастириско Чернівців [3, арк. 5].

Румунська влада запровадила нову систему підпорядкування опікунсько-виховних установ: 12 листопада 1918 р. був утворений Секретаріат міністерства торгівлі, промисловості та соціального забезпечення населення на Буковині, який здійснював контроль за наданням допомоги інвалідам, вдовам і сиротам Першої світової війни, за соціальним забезпеченням населення і Генеральний санітарний інспекторат Буковини, який підпорядковувався Міністерству праці, охорони здоров'я та соціального забезпечення і діяв до 1940 р. X-й окружний інспекторат праці та соціального забезпечення м. Чернівці, створений 30 липня 1921 р., підпорядковувався Міністерству праці та соціального забезпечення, здійснював нагляд та контроль за діяльністю товариств, виділенням коштів на надання матеріальної допомоги учням з незаможних сімей, стежив за втіленням законів, розпоряджень про боротьбу з бродяжництвом і жебрацтвом, давав дозволи на відкриття притулків для сиріт і збирання пожертв, контролював діяльність благодійних фондів і товариств (у 1938 р. переіменований у Генеральний інспекторат праці). Опікунсько-виховні установи підпорядковувались і міністерству освіти, яке було представлене на Буковині XIV окружним шкільним інспекторатом (переіменованим в квітні 1920 р. у Генеральний директорат міністерства освіти на Буковині).

Одним з перших у 1922 р. почав працювати притулок для підкинутих дітей. Держава взяла на себе певні витрати на його утримання, а саме: на закупівлю інвентарю, оренду будинку та його забезпечення (світло, опалення), харчування, лікування дітей, оплату праці персоналу притулку, зокрема і лікарів. Притулок фінансувався з коштів Генерального санітарного інспекторату Буковини. «Товариство румунських жінок», яке до війни утримувало 2 інтернати для учениць, також відновило діяльність у 1924 р.

Румунська влада провела детальну ревізію існуючих опікунських закладів і дала дозвіл продовжувати роботу окремим з них, наприклад бурсі товариства «Народний дім». Діяльність українських товариств знаходилась під особливим контролем. Державний секретаріат праці, промисловості і соціальної опіки у

серпні 1919 р. у звіті про їх діяльність у роки війни згадує про роботу інтернату і будинку сиріт в Чернівцях; товариства «Буковинська українська православна шляхта», подає список українських благодійних товариств, інтернатів і сиротинців в Чернівцях станом на 1 серпня 1919 р. [6, арк. 12]. Відповідно до нього у краї діяли: Товариство «Буковинська українська православна шляхта», засноване 10.07.1906 р. з метою збереження культурних і економічних інтересів української шляхти, яке утримувало дівочий інтернат; Товариство православних русинок на Буковині, засноване 1908 р. з метою плекання національної свідомості греко-католицьких українців і утримання дівочого інтернату; Товариство «Жіноча Громада» на Буковині, що заснувало «захоронки» (дошкільні заклади – М.М.) в місті і в повітах. У звіті перераховані також товариства «Шкільна Поміч» (1902 р.), інтернат для хлопчиків («Українська бурса», заснований товариством «Народний дім»), хлопчачий інтернат, дівочий інтернат і український сирітський будинок (заснований під час російської окупації «Кружком українських жінок»). У нього, окрім того, згадувалось про дівочий інтернат «Товариства православних русинок на Буковині», в якому виховувалося 60 дівчаток, дитячий притулок з 30 сиротами, яких підтримували під час війни. Подано список дітей чернівецького сиротинця станом на вересень 1917 р., у ньому зафіксовано 23 дитини у віці від 2 до 12 р. [6, арк. 15-20].

Загалом українським товариствам у роки війни та на початку румунської окупації прийшлось дещо переглядати умови й форми діяльності, однак після 1924 р. вони активізуються. Так, католицький сиротинець у Чернівцях, який патронувала Катарина Шваб, у 1918 р. опікував 47 дітей віком від 3 до 17 років з Чернівців, Кімполунгу, Новоселиці, Радівців, сіл краю.

Державні органи регулярно проводили інспекції санітарного стану притулків і сиротинців. 7 липня 1919 р. д-р Вольф у звіті про стан вищезгаданого католицького сиротинця і українського сиротинця в Чернівцях зауважував, що католицький сиротинець знаходиться в пристосованій господарській споруді, кімнати хлопчиків розміщені в цокольному приміщенні, дівчаток – на першому поверсі, кімнати в основному привабливі, але погано освітлюються, ліжка потребують ремонту, необхідний душ, діти обстежуються лікарем. Він пропонував сприяти налагодженню водопостачання і каналізації, зробити ремонт в кімнатах, оновити одяг для дітей, здійснювати регулярні обстеження стану здоров'я

дітей у міському госпіталі. Документ стосовно діяльності притулку засвідчує, що в грудні 1919 р., у ньому знаходилося 46 дітей.

Що стосується українського сиротинця, в якому проживало 23 дитини, він знаходився в господарському приміщенні з 2 кімнат, зокрема в одній з них, писав чиновник «4 дітей спить в одному ліжку» [6, арк. 9], душ і каналізація відсутні; кімнати для дітей неосвітлені, контролюючий відзначав, що цей заклад потребує державної і міської підтримки.

Закритий у роки війни, 10 лютого 1919 р. ювілейний інститут сліпих ім. цісаря Франца-Йосипа відновлює роботу як «Інститут сліпих ім. королеви Марії», згодом заклад переіменований в Державну спеціальну школу для сліпих та глухонімих дітей, яка працювала до 1940 р.

Справжні «каральні заходи» були застосовані владою у боротьбі з безпритульністю. Секретаріат Міністерства торгівлі, промисловості та соціального забезпечення на Буковині у 1919 р. розробив проект постанови про створення відомства з опіки та піклування над неповнолітніми дітьми у краї. У ньому зазначалось, що справа опіки є «справою всієї держави», тому пропонувалося відкривати відповідні державні та приватні заклади.

«Захоронки», які не працювали у роки війни і повільно відновлювали роботу, не особливо цікавили «нову» владу. Натомість спеціальним розпорядженням давався дозвіл на заснування державними інституціями, релігійними конфесіями, громадськими товариствами та приватними особами «шкіл для маленьких дітей» як згідно румунського законодавства почали називатись дошкільні установи.

Кількісні і якісні характеристики системи суспільної опіки дітей дозволяє узагальнити звіт генерального інспектора міністерства праці і соціального захисту М. Енеску, який 1920 р. відвідав Буковину й підготував відповідний документ [5, арк. 16–60]. Його основні позиції наступні: у Чернівцях діє 11 товариств та інституцій опіки та соціального захисту різних категорій громадян, перш за все дітей та молоді, у повітах – 6; усі вони утримують опікунсько-виховні установи: сиротинці, притулки, інтернати, дошкільні заклади; фінансування та підтримка опікунських установ відбувається за рахунок національних, релігійних об’єднань, частково держави та на приватні пожертви. Наприклад, «Інститут сліпих ім. Королеви Марії» [5, арк. 16] матеріально підтримувало Товариство охорони сліпих і глухонімих Буковини, держава

оплачувала роботу педагогів; у всіх опікунсько-виховних закладах вихованці отримують догляд, навчання й виховання. Зокрема, Товариство охорони сиріт війни, метою роботи якого визначалось «фізичне і моральне виховання дітей», а почесними директорами були митрополит Володимир Репта і генерал Мірческу утримувало сиротинець, у якому безкоштовно жило 56 сиріт різних національностей у віці 4–14 років. Усі вихованці відвідували школи міста, окрім того, при сиротинці працював дитячий садок. Щодо національної приналежності, то у Чернівцях працювало румунських – 3, німецьких – 2, польських – 1, єврейських – 3, українських – 2 товариства [5, арк. 43]. Найбільш організованими у звіті були відзначені єврейські товариства та організації, які «усім допомагали» [5, арк. 44–47], у сиротинці проживали «діти війни» – 200 осіб, товариство утримувало лікарню, об’єднання для допомоги бідним єврейським школярам, народну кухню.

У ІІІ періоді (1924–1939 рр.) – на етапі сталого розвитку системи суспільної опіки дітей та молоді у краї – відповідно до державних законів від 13.04.1928, 14.07.1930., 27.04.1933 р., 22.06.1935, 22.08.1936, 31.03.1937, 30.12.1937 рр. Міністерство праці і соціального забезпечення зобов’язувалось приймати необхідні заходи для опіки матерів, дітей спільно з державними інституціями, громадськими організаціями та за підтримки населення для забезпечення «нормального розвитку нації». Воно брало на себе обов’язок забезпечувати матерям та дітям надання відповідних послуг у таких закладах: передродові консультації, пологовий будинок, гуртожиток для матерів, диспансери для маленьких дітей, лікарняні диспансери, притулки на один день, ясла, центри охорони, секції в лікарнях та лікарні дитячі, профілакторії та ін. [9, с. 381].

Що стосується діяльності національних товариств на цьому етапі, то при «Народному Домі» була відновлена діяльність бурси, «захоронка» товариства «Жіноча Громада» працювала у 1925–1934 рр., діяв дівочий пансіонат, однак основна увага української громадськості була сконцентрована на зборі коштів на сирітський дім.

Констатуючи наявність необхідної кількості опікунських закладів для дітей у Чернівцях та містечках, влада зверталась до повітів з проханням надати інформацію про роботу місцевих громад з подолання сирітства і безпритульності. Однак ці дані були невтішними: ще 1928 р. більшість сіл повітів, крім Чернівецького повідомлено, що у них «немає будинків, де ростять дітей». Натомість

у Чернівцях у 30-х рр. заснування опікунсько-виховних закладів відбувалось досить часто. Наприклад, у березні 1931 р. відкрився «Притулок для християнських дітей» у приміщенні фундації Адальберта фон Задуровича у Чернівцях. До закладу приймали: законно народжених дітей-сиріт без обох батьків; сиріт незаконнонароджених; знайдених (підкинутих) православних дітей віком від 3 до 7 років, народжених чи знайдених на території краю. 11 березня 1932 р. релігійне товариство «Колиска святої Катерини» звернулося до міської ради щодо відкриття ясел для підкинутих дітей, які запрацювали упродовж місяця.

Для цього етапу характерна структуризація діяльності різних типів опікунсько-виховних установ, свідченням чого є звіт примарії м. Чернівців про допомогу «бездомним, сліпим, глухонімим, інвалідам» [4, арк. 1-9] за 1929 р. Чиновники звітують, що у місті працює 6 притулків для різних категорій незахищених громадян.

Чернівецький дитячий будинок відкритий 1937 р. згідно закону «Про захист прав матері та дитини» від 30.06.1937 р. У ньому здійснювалася «робота по вихованню та нагляду за незаконнонародженими дітьми, дітьми з найбідніших сімей, сиротами та за тими, що потрапляли в будинок з дитячих колоній повітів Буковини», тобто це був опікунський заклад крайового значення. Архівні документи свідчать, що впродовж 1937–1940 р. у ньому перебувало більш ніж 150 вихованців, а 12 дітей було передано на виховання мешканцям краю.

Архівний документ, який укладався з метою підготовки загальнорумунської енциклопедії у 1936 р., містить такі дані щодо Буковини. Усі опікунські установи краю поділялись на державні, міські (комунальні) і приватні. Лікарський догляд та підтримку здійснювали лікарні (шпиталі): 4 державні, з них 2 для дітей з порушеннями розумового розвитку і зору; 4 приватні – для різних категорій пацієнтів; 16 диспансерів, у т. ч. туберкульозний і профілактичний диспансер [2, арк. 46]. Муніципальна (міська) служба соціального захисту дітей та опіки молоді надавала послуги патронажу (догляду) безпосередньо у сім’ях; утримувала лімітовану кількість підкинутих, безпритульних та сиріт, інвалідів у притулку. Однак основну діяльність здійснювали товариства, релігійні громади, які за підтримки держави фундували і утримували опікунсько-виховні заклади. Серед них – Товариство «Захист дітей-сиріт – учасників воєнних дій», яке утримувало притулок; Товариство I.O.W «Допомога інвалідам, безпритульним, сиротам

учасників війни»; Центр для захисту дітей та догляду за молоддю з Буковини, при якому працював виховний заклад для безпритульних дітей з початковою школою і забезпечувалась подальша професійна підготовка молоді. Сиротинець для німецьких католицьких дітей Буковини утримував 20 сиріт обох статей; будинок дитини для німецьких дітей євангельської віри з Буковини – 40 осіб і надавав допомогу вдома; польське об'єднання священиків у сиротинці для хлопчиків та інтернаті (бурсі ім. А. Міцкевича) підтримувало польських учнів середніх шкіл; єврейський сиротинець утримував 74 дитини, а Товариство захисту дітей-сиріт євреїв опікувалось у будинку дитини 117-ма сиротами.

У документі зафіксовано 24 релігійні організації, національні громади, діяльність яких спрямовувалась на підтримку знедолених дітей та молоді. Товариство «Жіноча Громада» була занесена до переліку як така, що має «виховний заклад для утримання дітей робітниць, що діє безкоштовно, а також вдома допомагає жінкам і дітям-сиротам». Католицьке добродійне товариство польське утримувало притулок для 50 дівчат, жіноче євангелічне товариство «Густав Адольф» надавало патронажні послуги хворим, бідним, сиротам, утримувало дитячий садок. Функціонував інтернат для польських і гуртожиток для німецьких учнів на 80 місць, а Товариство допомоги єврейським учням середніх шкіл м. Чернівці надавало нужденним одяг, шкільне приладдя, книжки [2, арк. 47].

До списку благодійних товариств, що найбільше відзначились у напрямі опікунської роботи, було занесено: «Притулок», Товариство «Арон Пумнул», «Любов до ближнього»; Товариство єврейських учнів середніх шкіл, Товариство «Королева Марія»; Товариство «Мироносиць». Список сиротинців м. Чернівців 1936 р. містив: німецько-католицький, польський; єврейський; євангелічний будинки дитини; Товариство для опіки єврейських дітей-сиріт; 3 сиротинці для румунських дітей [2, арк. 73]. Кількісні характеристики системи суспільної опіки дітей на Буковині у міжвоєнний період – вражаючі: 24 опікунські заклади входили до т. зв. «міської суспільної благодійності», працювало 5 єврейських добродійних закладів, 6 благодійних товариств, 6 сиротинців, 4 інтернати для учнів середніх шкіл.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у міжвоєнний період на Буковині опікунсько-виховні установи диференціювались за наступними критеріями: віровизнанням дітей; статтю; відповідно до того, хто був їх фундатором (держава,

приватні особи, церква, національно-культурні товариства); за категоріями дітей, які знаходились у них (для сиріт, безпритульних та бездоглядних дітей; дітей з особливими потребами; новонароджених, яких покинули матері; незаконно народжених, підкинутих (знайдених); дітей війни, дітей біженців, дітей загиблих вояків). У них забезпечувалось створення належних умов для догляду, фізичного розвитку, навчання й виховання дітей-сиріт та позбавлених піклування батьків, починаючи з раннього та дошкільного віку (санітарний догляд та медичне обслуговування; загальне обов'язкове навчання і виховання); підтримка дітей з проблемами у фізичному розвитку (діяльність спеціальної школи-інтернату). Подальших досліджень потребують форми та методи роботи з дітьми кризових категорій у різних типах опікунсько-виховних закладів краю тощо.

Список використаних джерел

1. Буковина, її минуле сучасне / [за ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського]. – Париж – Філадельфія – Дітройт : Зелена Буковина, 1956. – 965 с.

2. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). – Ф.15 Префектура Чернівецького повіту, 1918−1940 рр. – Оп. 1. – Спр. 19282 Циркуляр префектуры Черновицкого уезда об оказании содействия институту румынской энциклопедии в сборе материалов для составления энциклопедии (1933 г. – 1936 г.), 171 л.

3. ДАЧО. – Ф. 43 Примарія міста Чернівці, 1918−1940 рр. – Оп. 1. – Спр. 619. Отчет начальницы детского приюта в г. Черновцах о финансовой деятельности приюта во время войны (30.04. 1920 г. – 22.03. 1922 г.), 6 л.

4. ДАЧО. – Ф. 43 Примарія міста Чернівці, 1918−1940 рр. – Оп. 1. – Спр. 5467 Отчет о экологическом и санитарном состоянии г. Черновицы за 1929 год (1929 г.), 25 л.

5. ДАЧО. – Ф. 285 Х-й окружний інспекторат праці та соціального забезпечення м. Чернівці, 1919–1938 рр. – Оп. 1. – Спр. 10. Отчет генерального инспектора министерства труда и социального обеспечения о деятельности общественных и частных благотворительных фондов на Буковине (1920 г. – 1921 г.), 60 л.

6. ДАЧО. – Ф. 310 Секретаріат Міністерства торгівлі, промисловості та соціального забезпечення на Буковині, 1918-1923 рр. – Оп. 3. – Спр. 3 Дело о выделении денежных субсидий обществам и интернатам по оказанию помощи украинцам. Список

детей украинских домов-сирот (1919 г.), 24 л.
7. Марчук М. В. Розвиток суспільної опіки дітей та молоді на Буковині (кінець XIX – перша третина XX століття)) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М. В. Марчук. – Хмельницький, 2016. – 20 с.
8.Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою : [моногр.] / Т. Завгородня, Н. Лисенко, Д.-К. Мажец; [За заг. ред. Б. Ступарика]. – Івано-Франківськ –Ужгород : Мистецька лінія, 2002. – 152 с.
9.Hamangiu C. Codul general al României (Codurile, legile şi regulamentele uzuale în vigoare, Volumul XXУ, Legi uzuale 1937. – Bucureşti : Edit. Libr. «Universala», Alcalay & Co., 1937. – 2051 p.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Bukovy`na, yiyi my`nule suchasne / [za red. D. Kvitkovs`kogo, T. Bry`ndzana, A. Zhukovs`kogo]. – Pary`zh – Filadel`fiya – Ditrojt : Zelena Bukovy`na, 1956. – 965 s.
2. Derzhavny`j arxiv Chernivecz`koyi oblasti (DAChO). – F.15 Prefektura Chernivecz`kogo povitu, 1918−1940 rr. – Op. 1. – Spr. 19282 Cy`rkulyar prefekturы Chernovy`czkogo uezda ob okazany`y` sodejstvy`ya y`nsty`tutu rumыnskoj эncy`klopedy`y` v sbore matery`alov dlya sostavleny`ya эncy`klopedy`y` (1933 g. – 1936 g.), 171 s.
3. DAChO. – F. 43 Pry`mariya mista Chernivci, 1918−1940 rr. – Op. 1. – Spr. 619. Otchet nachal`ny`czы detskogo pry`yuta v g. Chernovczax o fy`nansovoj deyatel`nosty` pry`yuta vo vremya vojnы (30.04. 1920 g. – 22.03. 1922 g.), 6 s.
4. DAChO. – F. 43 Pry`mariya mista Chernivci, 1918−1940 rr. – Op. 1. – Spr. 5467 Otchet o эkology`cheskom y` sany`tarnom sostoyany`y` g. Chernovy`czы za 1929 god (1929 g.), 25 s.
5. DAChO. – F. 285 X-j okruzhny`j inspektorat praci ta social`nogo zabezpechennya m. Chernivci, 1919–1938 rr. – Op. 1. – Spr. 10. Otchet general`nogo y`nspektora my`ny`sterstva truda y` socy`al`nogo obespecheny`ya o deyatel`nosty` obshhestvennыx y` chastnыx blagotvory`tel`nыx fondov na Bukovy`ne (1920 g. – 1921 g.), 60 s.
6. DAChO. – F. 310 Sekretariat Ministerstva torgivli, promy`slovosti ta social`nogo zabezpechennya na Bukovy`ni, 1918–1923. – Op. 3. – Spr. 3 Delo o vыdeleny`y` denezhnыx subsy`dy`j obshhestvam y` y`nternatam po okazany`yu pomoshhy` ukray`nczam. Spy`sok detej ukray`nsky`x domov sy`rot, 24 s.

7. Marchuk M. V. Rozvy`tok suspil`noyi opiky` ditej ta molodi na Bukovy`ni (kinecz` XIX – persha trety`na XX stolittya)) : avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : specz. 13.00.01 «Zagal`na pedagogika ta istoriya pedagogiky`» / M. V. Marchuk. – Xmel`ny`cz`ky`j, 2016. – 20 s.

8. Opika nad dit`my` v dobu transformaciyi suspil`nogo ustroyu: [monogr.] / T. K. Zavgorodnya, N. V. Ly`senko, D.-K. Mazhecz ta in.; [Za zag. red. B. M. Stupary`ka]. – Ivano-Frankivs`k –Uzhgorod : My`stecz`ka liniya, 2002. – 152 s.

9. Hamangiu C. Codul general al României (Codurile, legile şi regulamentele uzuale în vigoare, Volumul XXU, Legi uzuale 1937. – Bucureşti : Edit. Libr. «Universala», Alcalay & Co., 1937. – 2051 p.

Marchuk M. The Development of social care of children in Bukovyna During the Interwar Period (1918–1940). The paper presents a historical and pedagogical analysis of social care for children in Bukovina During the Interwar Period (1918–1940). On the basis of the periodization that was proposed by the author, the interwar period covers part 2 (1914–1924) and 3 (1924–1940) of the development of social custody in Bukovina. Each of them had its own peculiarities.

The analysis of archival documents reveals that there were different types of residential care for children in Bukovina in 1918–1940. In 1920 11 organizations were employed in Chernivtsi and 6 that kept orphanages, shelters, orphanages, kindergartens were in counties of the region. They were supported by national, religious associations, some state and private individuals. Regarding nationality, there were 3 Romanian, 2 German, 1 Polish, 3 Jewish, 2 Ukrainian companies in Chernivtsi that were involved in the care of children.

In 1937 the Ministry of Labor and Social Security of Romania in cooperation with government institutions, NGOs and with the support of the people obliged to take the necessary steps for the care of mothers and children for the development of the nation. For example, mothers and children were offered to provide services in such institutions: antenatal clinics, maternity homes, maternity hostels, dispensaries for small children, hospital dispensaries, one day shelters, nurseries, security centers, urban protection centers, municipal and county security centers, sections Hospitals and children's hospitals, child care teams and others.

In 1936, all institutions guardianship edge divided into state, municipal (public) and private. Society, religious communities with the support of the state founded and held Trustees and educational institutions

performed basic activities. 24 religious organizations and national communities whose activities were directed at supporting disadvantaged children were active. Number of orphanages in Chernivtsi increased to 8. The total number of public childcare facilities in Bukovina in the interwar period was: 24 were kept by city, 5 – by Jewish community, 6 – by charities, 6 national orphanages and 4 boarding schools for students.

Key words: social care of children, children-orphans, trustees and educational institutions, shelters, orphanages, public and private initiative, Bukovina, interwar period.

Отримано 09.04.2017

УДК: 3642-058837(477)

А. Ю. Мельничук
tonya-kirikutsa@ukr.net

ПРОФІЛАКТИКА НЕГАТИВНИХ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ, ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ЦИВІЛЬОГО ШЛЮБУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Мельничук А. Ю. Профілактика негативних соціально-правових, економічних, наслідків цивільного шлюбу в сучасній Україні. Розглянуто визначення цивільного шлюбу та розмежування плутанини у поняттях: цивільний шлюб, громадський шлюб, фактичний шлюб, співжиття, конкубінат. Адже, визначенню поняттю «жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі», законодавство не містить, тому в суспільстві досить часто плутають дані поняття. Зазначаються, види шлюбів :громадський, офіційний та фіктивний. За критерієм орієнтації на суспільні стереотипи: традиційний, альтернативний (цивільний шлюб). Окреслено значення та ставлення до цивільного шлюбу за різними науковцями, які по різному розглядають дане поняття. Переглянуті історичні передумови виникнення даного виду шлюбу та поява його в Україні. Зазначені причини вступу до цивільного шлюбу, зокрема: зміна становища жінки у суспільстві, низький матеріальний стан, зменшення часу спілкування пари, неграмотність молодого